

UDVARHELYI HIRADÓ.

KÖZMIVELŐDÉSI, KÖZGAZDASÁGI ÉS KÖZEGÉSZSÉGÜGYI HETILAP.

Előfizetési díj

vidékre postán, vagy helyben házhoz hozva:
Egész évre 4 frt.
Fél évre 2 frt.
Negyed évre 1 frt.
Egyes szám ára 10 kr.

Megjelenik minden szombaton este.

Hirdetménydíj:

Ötven centiméternyi területen megférő hirdetmény ára első beigtatáskor 50 krajcár, második beigtatáskor 10 percent, harmadik és minden további beigtatásnál 20 percent árleengedés.
Száz centiméter területet elfoglaló hirdetmény ára első beigtatáskor 1 frt, második beigtatáskor 10 percent, harmadik és minden további beigtatás alkalmával 20 percent árleengedés.
Bélyegdíj minden beigtatáskor 30 kr.

Mellékletdíj: Százától 1 frt 40 kr. — A díjak előre fizetendők.

A szerkesztő lakása:

Botos-utca, ref. tanári lak, emeleti ajtószáma 14.

Kiadóhivatal:

Becsek Dániel könyvnyomdája

Előfizetési fölhívás!

A második félév belépte alkalmából tisztelettel kérjük lapunk pártolói előfizetéseik megújítására.

Az előfizetési mennyiségek lapunk honlokán olvashatók.

Sz.-Udvarhely, 1877. jul. 6.

Szakács Mózes, Becsek Dániel,
laptul. és fel. szerkesztő. kiadó.

KÖZMIVELŐDÉS.

Kántori deficit.

Szerencsémnek tartanám, hogyha azon pályatársaimnak irányadóul szolgálhatnék, kik még a kántori teendőikben nem bírnának kellő jártassággal. Tisztelet a kivételeknek, sőt távol legyen azon észjárát, mintha tán én mindenkinek irányadója akarnék lenni. Isten őrizzen, hisz én magam is a debilisek közé tartozom, ennél fogva az alább következő fölvett tárgy is nem kellő alaposággal van indokolva, tehát sziveskedjenek engem is e tárgyban fölmerülhető tévedéseim fölül illuminálva utba igazítani és ekkor minden bizonyára egymás iránt kedves kötelességeinket teljesítendjük.

TÁRCA.

W. Rajka Terézhez.

Tudja Isten, soh'se láttam képed!
Mégis olyan jól ismerlek téged:
Mert, ha hallom mesterlantod zengni,
Szép lelkedre rá tudok ismerni.

Lángdalodban fénylik e szép lélek,
Lélek és dal benned hű testvérek.
Drága kép ez . . . lelkem úgy kereste,
Mit szellemed búvecsetje feste . . .

Honnan a báj lantod zengzetében?
Tán Apolló ringatott ölében . . . ?
Vagy talán az égi szférák anyja?
Hisz dalod a fölmilének hangja.

Majd a honfivágnak adsz te éltet
— Nő dalában édes a költészet —
Majd dalolsz — dalolj csak! — szép nemednek
Jó anyát vár, jobbja nemzetemnek.

Oh dalolj csak égre vágyó lélek,
Ajkadon a bú is édes ének . . .
Benne ezrek honszerelme égjen,
S szép dalodért áldjon meg az Isten!

Fülei Sz. Lajos.

Uraim! Sokan vagyunk azon deficitben, melylyel az istenitiszteletre összegyűlt népnek orgonajátékunkkal nem nagy áhitatot szerzünk akkor, amidőn papjaink az oltárhoz indulnak; mert oly populáris régi kaluger-darabokat játszunk szét-hangzó orgonáinkkal, hogy akik addig a lélek paradicsomában voltak, egészen kiragadjuk őket onnan. Vajjon nem jobb volna-e ezen kalugernóták helyett rögtön kezdeni azon ének dallamát, melyet az introitusra kell énekelnünk? én erre tökéletes meggyőződésemből positive mondom, hogy az effélékkel a kultusnak nem nagy lendítői vagyunk. Hát az ének vezetése alatt orgonakiséreteink nyomorult volta is mily fűrsértéseket idéz elő, midőn a mollt a durtól s viszont ezeket egymástól megkülönböztetni nem tudjuk, ez valójában nagy deficit. Ha az ahhoz értők figyelmeztetnek az effélékre, azzal szokták magunkat excusálni: „tud is ahhoz a nép.” Ezen könnyelmű és fitymáló mondásra gondolják az intelligensek: „Isten veled, doceat te Deus, sed docebit ad calendas graecas.” Az ilyen fajta emberekről positive lehet gondolni, hogy egy is in sua senectute nem fogja azt mondani: „Zelus domus tuae comedit me”, hanem igen ezt: „mea negligentia comedit me.” Vegyük csak elő a sz. mise részeit és nézzük meg, hogy mily lényeges deficitjeink vannak

Tükördarab.

Mottó: A ház veszedelme,
A férjnek keserve
Leírva e helyre
Egymásután rendre.

„Ugyan kérlek szépen, hagyj föl már avval a sok lótas-futással, amíg ez iratokat elvégzem, legalább ilyenkor ne háborgass.”

„Jaj lelkecském, nem lesz ez így mindig, csak négy . . .”

„Hallgass, hadd el a többit, hogy legalább ne tudjam, hogy mennyi ideig léssz még kinzóm; de mégis gondolom, hogy négy hetet akartál mondani, ugy-e?”

„Nem, kedves férjecsikém, csak négy napot.”

„De már abból semmi sem lesz, hogy négy nap mulva menj, hisz a fürdőn ilyenkor még drágák a szállások, majd 8—10 nap mulva elmegyek s fogadok számodra egy szállást, addig légy türellemmel s ne folytasd ezen kábitó zenebonát.”

„A szállás fölött ne aggódj drága férjem, mert már előre vettem egy szobát, csak 80 frt, nem drága ugy-e kedvesem?”

„Nyo . . . nyo . . . nyolcvan forint! . . . egy hónapi fizetésem . . . de már ez ellen protestálok; irok . . . irok a háztulajdonosnak, hogy nőm hirteleni rosszullete miatt nem tarthatjuk vagy tarthatod — én nem is tudom, hogy irjam — a szállást.”

„De előpénzt is adtam 10 frtot.”

„Oh egek ura, ne hagyj el! hisz én ez összeghez csak 5 frtot tettem s mégis bővön kijöttem a tavál egyik für . . .”

„Mi! ? mi az?”

„No igen, hogy jól kijöttem.”

„Miből jöttél ki csak férjem?”

„Kijöttem . . . mindenből, még az eszemből is, nem is csuda, mikor ilyeneket hall az ember.”

benne, pl. a gloriakor énekelendő énekben: „jó akara” itt egy kis interlusumot szoktunk tenni s azután rámondjuk: „tuhiveknek”; ezt a szót: „jó akaratú” egymásután kellene kimondani, mert az egy szóban levő betűk szorosán egymáshoz tartoznak.

Legyen szabad azt kérdenem: tudjuk-e mindnyájan a sequentiákat? tudjuk-e, hogy hány van és azok mikori használatát? az én tudásom szerint öt sequentia van, melyek közül az első tartatik Mária hétfájdalmán: „Stabat Mater Dolorosa”, a 2-dik husvétkor: „Victimae paschali”, a 3-dik pünköszt ünnepein s egész oktaváján: „Veni Sancte Spiritus”, a 4-dik urnapkor és egész oktavája alatt: „Lauda Sion Salvatorem”, az 5-dik minden halottak napján s még in die depositionis és még mikor egy oratio van, vagy tán történik még ad libitum szerint is: „Dies irae, dies illa.”

Még ezek is szorosán a kántori teendőkhez tartoznak: t. i. egy év alatt öt ízben fordulnak elő a hosszú „introitusok”, u. m. a négy kántorbőjt szombatjain és negyszerdán, hanem mégis már ez valamivel rövidebb a más négynél, melyek oly hosszúak, hogy ezen című éneket: „Jertek keresztény lelkek”, mind a három verset el lehet énekelni. Ennek tudása nélkül mily borzasztóan

„Most már tudom, tehát férjem uram is vigadoz valahol a fürdőn, míg én nagyon is szerényen, meghuzódva élek. No várj, te gaz kópé! . . . Zsuzsi! eredj hamar a boltba, hozz zsemlekását, rizskását, mandulát, malozsaszöllöt, makaront, mindezekből 1 kilót, 20 font kávé és 25 kiló lisztet; mondd, pakkolja be jól, mert fürdőre viszük . . . Jancsi! fuss a vendéglőshöz, rendelj vacsorát 12 személyre, mert egy kis bucsulakomát csak kell, hogy rendezzek; indulj! Tetszik férjem uramnak ugy-e? no, hanem a zenészeket azért még elhivatom, mert ez most úgy illő, ez a divat, ezt megkívánja a világ.”

„Milyen virágosan beszél az én feleségem.”

„Hm, meghiszem én azt! . . . Nos, mit izent a vendéglős? . . . meglesz, ugy-e? . . . jó, ügyes ember vagy te Jancsi, hanem most eredj a virágápoldába . . . mit, nem érted? . . . te számár — a kertészhez; kérdezd meg, mennyiért diszit föl egy asztalt virággal; amit kér, add meg, ne alkudj . . . ne, itt a pénz, lódulj! . . . de jösz te csak vissza; ha megtalálod Zsuzsit, mondd, hogy hozzon még 12 font gyertyát is, s irják ki a kontót, az ur majd kifizeti; takarodj!”

„Az a gyertyatartó nem jó helyt van; az asztalkendőt tornyosan kell rakni; ej, beh rosszul tették azt az abroszt . . . szépen, szépen kertész ur, vigyázzon, nehogy összeromoljanak azok a virágok . . . Guszti férjem legyen nyájas a vendégekhez . . . te Jancsi, huzd föl már azt a keztyüt; vacsora alatt vigyázz, nehogy valakit leönts; istenem, azt se tudja, hogy hová legyen az ember az ilyen cselédekkel . . . igen . . . pszt . . . pszt . . . a vendégek!”

infesztáljuk papjainkat! mindezek tudása nélkül igen simplex és absurd az eljárásunk.

Sőt ezeken kívül még mennyi deficitünk van, különösen az offertorium alatt, pl. az apostolok, hitvallók és vértanúk napjain, értem inkább a ferialis napokon; mert ezeken is szoktuk a Mária énekeit, vagy más egyebet össze-vissza énekelni, melyek a miséző pap oratórájával merőben ellenkeznek. Van több szentünknek oktávája is, melyen az első és a nyolcadik napon az őket illető ének énekelendő.

Nézzünk csak utána itt is, hol a deficit? papjaink kora reggel megnézik a „directorium“-ból azon napi szolgálat ordóját és így készülten állanak elő a szolgálat végbevételére. Hát mi készülünk-e a sz. ténykedésre? vagy legalább ügylünk-e az oratóriára? mit se szoktunk ezzel gondolni és azért handabandázunk ide s tova.

Továbbá az elevatióra való készülésünkkel is, mit sem gondolunk a Golgotán végbevitt véres áldozat komoly méltóságával és az orgonáink tompa halotti komoly elhagyásával, hanem inkább orgonáink hangját ki szoktunk eresztetni, mintha valami vigjáték állana előttünk. Vajjon elevatio után is nem jobb volna-e csendes, zárt hangon megkezdni orgonanyomatainkat és erről csak röviden az énekhangra átmenni? vagy rögtön az énekhangon komolyan két három nyomatot tenni s azután énekhangra nyitottabb hanggal kezdeni az erre szánt éneket? Mikor muzsikális misék solemniter tartatnak, még a mise részeiben is nem a sz. áldozat komoly méltóságához épen nem találó operák adatnak elő? Mindezekből kiindulva, kell, hogy gyengéinket megismerjük s a szakértőkre figyelmezzünk, őket utánozzuk és mindezeket megtéve, szentül hiszem, hogy rövid időn hasznát veendjük.

Mindezekon kívül vannak még más lényeges hibáink is, melyek közül egy néhányat megemlítek, pl. nagybőjti idő alatt tartandó Mária antiphonjában „Menyországának királynéja“ 2-ik versében: „uj világos“ itt egy kis énekszünetet szoktunk tartani s azután rámondjuk: „ság virada“; ezt egymásután ki kellene mondani: „uj világosság virada“. A 3-ik vers végén is: „tudjuk rajtunk“ itt is egy kis szünetet s azután: „is könyörülés“; ezen szóban is: „király“ az „i“ betűt szoktuk megnyújtani s az „á“-t röviden. Ebben is: „örök nyugodalmat“ az első „ö“ betűt szoktuk megnyújtani, holott mind a két „ö“ rövid; már pedig az első „ö“ megnyújtásának egész más értelme van; mert nem mindegy az: „örök“, vagy „örök“. Ugy látszik, hogy nagyon keveset adunk a prosodiára, miutha arra tán szükség sem volna, pedig ez a műneklésnek egy kellő kifejezésű bázissa, mely nélkül az ének nagyon árva. A somlyói énektárban a 333. lapon a 13-ik sorban: „Még talán ma, mint a szalma“ itt is egy keveset meg szoktunk állani s azután mondjuk: „tüzelte elenyészik“; hát ezen nem lehetne-e ilyenformán segíteni: „Még talán ma, mint szalmatűz, életed elenyészik.“ Én mind a két énektárból számtalan sok efféléket hallottam, melyen igazán apránként jó volna segíteni; de hogy? úgy, mint ahogy én szoktam, pl. mikor a nép valamely hangot félrevezet, azt, mint szabálytalan kifejezést, azon szóban rögtön ismételni kellene, miért mondom, hogy valójában én ezzel nagyot nyertem. Vajjon nem volna-e jó, mind a mindennapi, mind az ismétlődő iskolásokat az iskolai idő alatt előforduló száraz szertartásos énekekre magyarul nem az Ambrosianum*, hanem a Gregorianum** szerint megtanítani; mert ezen együttes műnek oly méltóságteljesen adja ki magát, hogy a buzgó áhitatos lélek csaknem az angyalok közt képzeletét magát.

Bocsánat, mert tán egy kissé eltértem a fölvett tárgytól, s hogyha unalmas nem lennék, megemlítem azt, hogyha papjaink reggelenként rákészennek a szolgálatra, hát mi miért ne készülhetnének reá? Igaz, mondhatnók azt, hogyha kora

reggel a gazdálkodásunk után is nem látunk, akkor némelyikünk az epéből, akarom mondani, csak a kepéből nem él meg. Hogy ebben van valami, az igaz, hanem az is igaz, hogy midőn minket a kántor-tanítói fokra megválasztottak, nem abból próbáltak ki, hogy miképen tudunk gazdálkodni, hanem abból, hogy miképen tudunk orgonálni, énekelni; tehát legyen az egyházi teendőnk is első; mert amint írva van: „Mindenekelőtt keresétek az Isten országát, s a többi azonfelül megadatik nektek.“ Sz. Máté. 6. 33.

De mik az egyházi teendőink? Egyházi teendőink 1-ször: a harangozás, 2-ször: a kántorkodás és 3-ször: a tanítás. A harangozó név már nem igen fér a mai superbiának a fejébe, pedig az egyházi fokot ezzel szoktuk megkezdeni, s azért ez a név örökre fön is fog maradni; hisz ezt a nevet mindnyájan tudtuk, s ha ez a név oly undorító előttünk, miért választottuk ezen pályát? miért nem lettünk papok, vagy törvényszéki ülnökök? ki erőtetett minket erre? Ha csakugyan a harangozó név nem tetszik s az ahhoz tartozó köteleességek, azon könnyen lehet segíteni ezen példa szerint: midőn egy tanítói tanácskozányban heves vita folyt arról, hogy miképen szabadulhatnának meg a tanító urak a harangozástól, egy derék lelkész így szól: „Uraim! Mondjon le az a tanító a harangozó fizetéséről, kinek a markába nem akar megférni a harang kötele, s csak maradjon a tanítói fizetés mellett és szent a békeség.“ Ecce domini fratres! ubi est veritas?

Tisztelt pályatárs urak! Az énekeinkre vonatkozólag még csak egy észrevételemet vagyok bátor fölemlíteni. Némelyikünk, mind a közönséges, mind a gyász-isteniszolgálat alatt oly áltizált hangon énekel, hogy az velőséggel nem isteniszolgálatra való hang, különösen a gyász-isteniszolgálat alatt; kár, hogy nem utánozzuk a rendes hangu papjainkat bár a halotti hang komoly méltóságában.

Én tehát azon okból valék bátor némelykor rendkívül magas hangu éneklésünket fölemlíteni, hogyha tán még a régi áltizált rendkívüli hangnak barátjai volnánk, hagyjuk oda; mert úgy is nem az áltizált kirívó, hanem a rendes tenorizált hangok teszik az éneket kedvessé és kellemetessé. Ennélfogva őrizkedjünk minden bekövetkező kellemetlenségektől, Isten őrizzen, nehogy a 14-ik század körüliek szerint megjegyeztessünk, mint írja Danuris János: „A művelzet helyett megsértik minden ahhoz értő érzékét és csömört okoznak. Oh! lábbal tapodása a művészetnek! borzasztó visszaélés! iszonyu vadság! szörnyű baromság! emberi énekszó helyett számároridítás...“ s a többi.

Agrippa Nettesheim, a nagyhirű zeneértő is egy bizonyos énekről így ír: „Mintha nem is emberi szó zengeménye volna, hanem állati keverék, melyben mialatt a gyermekek diskántot nyeritenek, mások tenort ordítanak, s viszont mások ellenpontokat ugatnak.“ Egy Guidó nevű Bencésbarát is így ír: „Nagy különbség van a zenészek és kántorok közt; emezek a zeneművet csak énekelik, de azok értik; már pedig barom az, aki értelem nélkül tesz valamit. Egyébiránt, ha a művészetben előnyt adunk az ilyen mennydörgő szónak, úgy a számár fölülmulja a fülemilét.“

Miután minket ezen vastag kifejezések nem érdekelnek és nem is érdekelhetnek, bocsánat minderről, mind az előbbi illusztrálásokról, mint a bevezetésben megmondám. Ennélfogva nincs egyéb hátra, mint a jót, bárkitől eredjen is annak eszméje, fölkarolni, követni, mert nem mindig abban rejlik a dicsőség, kitől jött ez, vagy amaz üdvös intézménynek eszméje, hanem legtöbbször abban, hogy volt-e hajlamunk, akaratunk és erőnk a jót, melyet tapasztaltunk, úgy fölhasználni, hogy az mind nekünk, mind azon körnek, melyben élünk, üdvére szolgáljon? — Isten velünk és az ő szent kegyelme.

Lajos József,
kántor-tanító.

KÖZGAZDASÁG.

A kertipar köréből.

A cseresznye.

(Folytatás és vége.)

Az ilyen (az elhasználás rendén) rostált fővény közé berétegetelt cseresznyemagvakat őszszel (nem szükség oly késő őszt várni, mint az alma- és körtemagvak elvetésénél) kirostáljuk, s a fővény kihullván, a magvak szép tisztán fönmaradnak a rostában. Ekkor a kertben, inkább verőfényes helyen, egy tetszés szerinti hosszúságú és oly széles ágyást készítünk, hogy két oldalról a közepéig beérni lehessen gyomláláskor; ez ágyásra keresztül a kapa hegyével vagy szögével, akár a gereblye végével keskeny barázdácskákat vonunk mintegy 4 centiméter mélyen, s egymástól oly távol, hogy egy kapa pengéje elférjen a barázdák közein, így majd a gyomtól takarítás alkalmával csak a tulajdonképi barázdácskákat kellend gyomlálni, s egyebütt kapálható lesz, s ennyi tér a magoncok jó tenyészhetésére is szükség; e barázdácskákba a magvakat az ujjaink közül szépen belemorzsolgatjuk, hogy csoportosan ne hullhassanak, s földdel vékonyan (3—4 centiméternyire) betakarjuk, betakarás után a gereblye hátával vagy egy lécdarabbal meglapogatjuk, hogy a föld szorosan rányomuljon a magvakra, s tövissel berakjuk tyukkaparás ellen, s így hagyjuk télre. A következő tavaszon kikelnek a magvak s azon évben a gyomláláson s legalább kétszeri földpuhításon kívül egyéb munkát nem kívánnak.

Minthogy első nyáron ritkán nővi ki magát a magonc nemesítés alá, legjobb még egy évre a magágyásban hagyni, s csak két éves korukban kell faiskolába átültetni. (A faiskola a csemetéknek egymástól a köztök járhatásra elégséges távolságra ázott sáncokba ültetése, legalább félméter távra egymástól, miről már volt szó a szilvafenyésztésről mondottakban, s alkalmilag újból ismertetve leend.) A faiskolába ültetése alkalmával a magoncoknak az arra már elég alkalmasokat kézben meg lehet nemesíteni, s úgy faiskolába helyezni, akár el lehet várni a következő tavaszig, hogy ott gyökeresedjenek bele, s akkor kell meg-nemesíteni.

A nemesítés különböző módjait e lapban a rajzoknak nehézséggel járása miatt annyival is inkább mellőzhetők vélem, mivel azokra rá lehet mutatnom a Lukácsy Sándor ur „Fatenyésztes“ című szakkönyvében, melyet az állam minden népiskolának ingyen megküldött már régebben s így minden faluban találtatik és amely világos, rövid és mégis kimerítő szakkönyv; mindazonáltal megkísértem rajzokra nélkül leírni két oly módját a nemesítésnek, mely nálam úgy az egyes, mint faiskolai tömeges nemesítésnél mindennemű gyümölcsfákra nézve a legkiválóbb sikert eredményezte. Ezek közül egyik a párosítás leggyorsabb, gyorsabb és biztos módja, ami így történik: az alanyon (nemesítendő csemete) tetszés szerinti magasságban, ahol t. i. az oltóág vastagságával lehetőleg egyenlő, alulról fölfelé éles késsel (oltókés, tollkés, nem kacor) egy hárántvágást teszünk úgy, hogy 2 1/2 vagy 3 centiméter hosszúságú metszéspap maradjon azon, midőn már a hárántvágás azt ketté szelte; a vágás alkalmával a kést tartó jobbkez hüvelykujjának a mutatóujj felőli oldalát hozzányomjuk az alanyak felőlünk való oldalához, s a tulsó oldalon átellenben a hüvelykkel beleakasztjuk a kést az alanyba, s benne magunk felé háránt felhuzzuk, alatta az alanyon a hüvelyket is csusztatjuk, míg a kettémetszés 2 1/2 vagy 3 cm. hosszúságú metszéspap bevégződik. Ha a metszéspap homoruság vagy domboruság látszanék, utánvágandó simára. Az oltóágon az első rügyen alul félcentiméterrel, a rügygyel átellenes oldalon, fölülről lefelé, hasonló módon mint az alanyon ejtettük, az alanyával egyenlő hosszúságú hárántmetszést teszünk, azután igazításnak itt is helye van, de kevés gyakorlás

* Ez a szerzetes atyáké. ** Ez a saecularis papoké.

után fölöslegessé válik. Ekkor egy 12 centiméter hosszú és $1\frac{1}{2}$ cm. széles viaszos szalagot úgy helyezünk az alanyra, hogy az szélességének felével borítsa az alanyt a metszés oldalán, a metszésen aluli ép héját, a más fele pedig essék az alany metszslapjának alsó vége fölé, a szalagnak egyik vége, mely fölünk marad, csak olyan hosszú legyen, hogy az alanyt a metszéssel átellenes oldalának közepéig érjen el; ekkor megmarkoljuk az alanyt balkézrel oly módon, hogy a hüvelyket fölnyújtván azon, a hüvelykujj begyének domborúsága a szalag szélességének alsó felét nyomja hozzá az alanyhoz, a hüvelykujj begyének felső vége pedig a szalag szélességének felső felével rányomatlanul fölébe essék az alany metszslapja alsó részének; ekkor az oltóágot hozzáillesztjük az alanyhoz, melyen az alábbcsuszni nem tud a hüvelykujj begyének a szalag feleszélességével való rányomottsága miatt, s rögtön egy mozdítással a hüvelykbegy és szalag szélességének felső részét is hozzányomjuk az oltóággal együtt az alanyhoz; ekkor a jobbkezi hüvelykével a szalagnak fölünk való rövidebb végét rásimitjuk az alanyra, a hosszabb tulsó részét pedig a mutatóujj segítségével szembetekerintjük, míg érintkezik a rövidebb végével; így megtörténvén az első tekerítés, a másodikat úgy ejtjük, hogy az első tekerítés szalagot csak félig fődje; a balkéz hüvelykét csak addig billentjük föl, míg alatta keresztül visszük a 2-ik tekerítés szalagot, s viszont rányomjuk a szalagra, mi által az oltóág rászorul az alanyra; midőn a 2-ik tekerítés bevégeződött, lehet, hogy az oltóág jobbra vagy balra ferdén áll, de miután a jobbkezi hüvelykkörmét nekivetjük az alanyra, s a mutatóujjal a szalagon egy csavarintó ráhuzást teszünk, tökéletesen helyreigazodik magától; a betekerést így folytatva, s a csavarintó ráhuzást is ismételve, midőn a sebzett rész egészen befődve van a szalaggal, az utolsó tekerítést lefelé térítjük, hogy a szalag legvége már egészen fődje az alatta levő tekerítést. Ezzel be van végezve a párosítás, melynek előnyei ezek: a metszés hamarabb és könnyebb, mint az oly párosításnál, hol az alanyon keresztmetszés marad, melyhez hasonló berovást kell tenni az oltóágon is, továbbá a bekötés és viaszozás egyszerre történik meg, s midőn a gyapottal bekötés a csemete fejlődésével lazítást igényel, itt a csemete vastagodásával szüksége szerinti kötéstágulást önmaga eszközöl időnkint. A nemesítés másik módja a félhasítás, miről más alkalommal szölandok.

Veres Ferenc.

KÖZEGÉSZSÉG.

Dr. Voigt: a titkos szerekkel való üzérkedésről.

— Fordítá: Dr. Dudits. —

„Vannak dolgok — mint Lessing mondja —, melyeket kissé hangosabban szükség elmondani, ha azokat foganatosítani akarjuk“, és ezért minden alkalmat megragadunk, hogy a titkos szerekkel személynél ellen bizonyos nyomatékossabb erkölcsi tekintélyvel írjunk és papoljunk. Ez teljesen jogosult is, mert rákos fekélyeket nem gyógyítunk rózsavizzel, de még kevésbé tollharccal. Kutassuk csak a titkos szerek forrását és rendkívüli elgázosodását e vadnövénynek, azon okból, hogy azt eredményre kiirtani lehetséges legyen.

Ki vásárolja a titkos szereket és miért?

E kérdésre a műveltebbek lenézöleg azt felelik, hogy a művelt, okos emberek nem; de látni fogjuk alább, hogy sokszor igen okos emberek is vesznek titkos szereket, még pedig helyes okból. Hogy mély belátású és teljesen előítélet nélküli emberek is vásárolnak titkos szereket, tudjuk a mindennapi tapasztalásból és nevezetesen I. Napoleon példájából is, ki egy titkos szer készítőjétől 6000 font sterlingért egy köszvény elleni orvosság receptjét megvásárolta és azt egyes udvaroknak

elajándékozta. A feltaláló még más udvaroknál is kapott szelencéket és gyűrűket találmányával, azután elpárolgott és a köszvény mai napig is gyógyítatlan baj maradt.

És Talbot, ki sem orvos, sem valami orvosi fakultásnak tagja nem volt, lázellenes titkos szerével mégis föltűnést okozott és midőn egy francia hercegnek szenvedéseit megrövidíté, ez alkalommal az orvosi fakultás dékánja által következő megbírálásban részesített: „Ön nem tudja mi a láz és mégis meg akarja azt gyógyítani“, mire ő azt felelé: „Épen az a különbség közöttünk, hogy én nem tudom mi a láz és meg tudom gyógyítani, ön pedig tudja mi a láz, de nem ismeri a gyógyításának módját.“

Talbot beadá betegének titkos orvosságát és azzal meg is gyógyítá a beteget.

És e titkos szer nem volt egyéb a chinahéj-nál, mit Talbot hozott be először Franciaországba és Európába.

Az orvosok azonban mai napság chinával vagy chininnel, mint legjobb és legmegbízhatóbb szerrel (?) lázbetegségből naponkint százezreket gyógyítanak, anélkül, hogy legkevésbé is tudnák, miként és miért gyógyítja chinin a váltólázát; sőt anélkül, hogy valamin Talbot nem ismeré, ők is biztosan tudnák egyáltalában a láznak lényegét és természetét, — és így Talbot igen megtisztelá a fakultást azon akkori állításával, hogy az tudja micsoda a láz, — de ezen általános tudatlanság dacára a láznak leküzdőjévé és mesterévé vált. És ki alkalmazá a chinát hideglelés ellen Talbot előtt? Indiánok, kik bonctan, élettan, kórtan ismerete nélkül, sem az emberi test alkata-, sem életműködése-, sem betegségeiről nem bírtak a legcsekélyebb ismeretekkel sem.

A beteg ember azonban mindenekelőtt meg akar gyógyulni és nem okoskodik, hogy vajjon a gyógyulás észszerűen vagy találmóra történik-e? nem kutatja sokáig, hogy a rajta segítő orvos iskolája minő görög vagy latin hangzású előnévvel pompázik, egy szóval, nem kérdezi: hogy allopathiai, homöopathiai vagy hydropathiai eljárásnak köszönheti-e visszanyert egészségét, vagy hogy ezt a szerencsés véletlen, vagy egy házi orvosság, vagy végre valamely titkos szer szerzé-e vissza?

És viseltessünk bármily nagy tisztelettel is a tudományosság iránt, a gyógyászat segédtanainál (természettan, bonctan, élettan) még sem lenne sokkal rosszabb, ha ezekben kissé gyengébbek lennének, de e helyett több mostanáig gyógyítatlanul hagyott betegségeket (melyek a pathológiákban jóval számosabbak a gyógyíthatóknál) lennének képesek megorvosolni és kapnának hozzájuk egy Talbotot és az ő általa behozott szerhez hasonló orvosságot is. Való, hogy a tudomány gyengébben állana, de a gyakorlati eredmény sebb lenne és a közönség mindenekelőtt ezt kívánja és mondjuk ki nyíltan, hogy teljes joggal.

Itt is észrevehető azon nagy eltérés, mely az orvosi tudomány és a gyakorlat között létezik, tehát az elmélet és alkalmazás között; mert amennyiben ez utóbbi nem az észszerű és természetes életrendre (diétára) van alapítva, hanem gyógyszerek adagolására és amíg vegyileg ható anyagokkal belső bajokat akarnak eltávolítani, nem lehet az ily gyógyászatot tudománynak, de csak nagyszerű kontárkodásnak nevezni; hiszen az orvosoknak minden gyógyszer-rendelésük, amennyiben nem a diétára vonatkozik, merev tapasztalatra van alapítva. Mert különben hol is lehetne találni egyetlen egy belső baj ellen alkalmazott gyógyszert, amelyiknél a szoros tudománynak nevezett gyógyászat csak távolról is meghatározni képes lenne, miért és miként képes az ezt vagy amazt a hatást az egészséges vagy beteg embernél létrehozni.

Tekintsük például a borkósavnak összetételét antimonnal és kálival, vagyis röviden a hányató borkövet, mely hányást hoz létre; hogy miért és mi módon hozza ez összetételű anyag épen a hányást elő, az ép úgy ismeretlen, mint az, hogy

miért és mi módon hoz a Brazília- és Uj-Granadában otthonos hányató gyökér vagyis ipecacuanda hányást létre, melynek már eredeti neve tisztán kimutatja, hogy a tudatlan, neveletlen indiánok ezen szer tulajdonképeni hatását már sokkal azelőtt ismerték volt anélkül, hogy tudományos gyógy- és orvosszertanról fogalmuk lett volna. És ép úgy van ez minden valódi vagy látszólagos gyógyhatású egyéb szereknél. Egyiknél sem tudjuk az okot, miért hoz az az emberi testen bizonyos változást létre, ha azt bevesszük és mi módon gyakorolják behatásukat az emberi véredény- és idegszervezetre. Ismeretesek a higany és jodkali-um, a chloroform, opium, morphiumnak hatása, de hogy az miért és mi módon történik: még mai napig egy tanszékről sem lön megmagyarázva és egy gyógyszer-tan által sem volt e titok elárulva.

De mi köze ezen dolgoknak a titkos szerekkel üzérkedéshez?

Nem célunk vakon neki esni az üzérkedés és nemének, miként ezt mások teszik és ez által a jó ügynek többet ártnak, mint használnak, de óhajtjuk e vad bojtortjának legmesszebb eső gyökereit, amin az alapszik, kiirtani.

(Folyt. köv.)

„Hasonszenvi Közlöny.“

LEVELEZÉS.

Nyilvános számadás

a Jakab Elek-féle könyvtár megvételére tett adakozásokról, 1876. szept. 1-től 1877. júl. 1-ig.

III-ik közlemény.

A háromszékmezei unitár. egyházkör zsinati költségmaradékából 42 frt 74 kr. Bedő József 1 frt. A körispataki unitár. ekklézsia egyes tagjai 1 frt 60 kr. A böződi unitár. ekklézsia 2 frt. A böződi unitár. ekklézsia egyes tagjai 2 frt 29 kr. Bordosi unitár. ekklézsia 1 frt. Vajda Mihály 1 frt. Pipei unitár. ekklézsia 1 frt. M.-zsákodi ekklézsia 1 frt. N.-solyosi unitár. ekklézsia 50 kr. A sz.-kereszturi paedagogiai kör ajándéka 28 frt 48 kr. Egy műkedvelői szini előadás fele jövedelme 46 frt. Jakab Gyula ur gyűjtőivén: Dombi Mózes lelkész 1 frt. K. Dombi Mózes 10 kr. Dombi Ferenc 5 kr. Ifj. Dombi István 10 kr. A h.-sz.-mártoni unitár. ekklézsia 1 frt. Jakab József 10 kr. Okládi ekklézsia 1 frt. Sándor Ferenc lelkész másodsor 1 frt. Bedő Sándor három éves 50 kr. Szabó Ferenc 10 kr. H.-Karácsonfalváról 30 kr. Török Sándor lelkész 1 frt. Benedek András 10 kr. Özv. Benedek Andrásné 10 kr. Jánosfalvi ekklézsia 1 frt. Városfalvi ekklézsia 1 frt. Ifj. Jakab Gyula négy éves 1 frt 55 kr. Raffaj Károly utólagosan a szini előadásra 1 frt. Gombos Samu másodsor 5 frt. Sándor Mózes másodsor 15 frt. Kozma Ferenc másodsor 10 frt. Bedő Sándor (először 10 frt) újból 5 frt. Raffaj Károly másodsor 5 frt. Pálfi Károly másodsor 5 frt. Járai Róbert 5 frt. Sándor János ivén: Cseh József 1 frt. Gál Károly 1 frt. Ifjabb Szabó Mihály 2 frt. Gál Mózes 1 frt. Albert Lőrinc 1 frt. Kelemen Benő ur gyűjtőivén: Maga részéről (előbb 50 frt) újból 10 frt. Végh István 3 frt. Timár Lajos 1 frt. Végh Mihály 1 frt. Szentiványi Gyula főispán ur ivén: Maga részéről 10 frt. Kovács Bálint 2 frt. Kelemen Lajos 3 frt. — László Domokos 3 frt. Török Sámuel másodsor 5 frt. Bencédi Péter János másodsor 50 kr. Daniel Gábor főispán ur másodsor 50 frt. Április 11-ediki hangverseny és bál jövedelme 173 frt 65 kr. Sándor János másodsor 5 frt. Pap Sándor lelkész másodsor 1 frt. Ferenci Áron 50 kr. László József másodsor 5 frt. Kone György és neje másodsor 20 frt. Geréb Sándor 50 kr. Pap János másodsor 10 frt. Árkosi Dénes 2 frt. Dr. Uzoni Sándor 5 frt. Pálffy Dénes 20 frt. Mihály Dénes másodsor 1 frt. Ilyés István 1 frt. Kozma Tamás 50 kr. Pünkösti József 1 frt. Szabó Mózes ivén: Maga részéről 2 frt. Gyulai Árpád 2 frt. Benkő Mihály 2 frt. — Jakab Elek ivén: Bedő Albert másodsor 10 frt. — Kovács Mihály másodsor 5 frt. Nagy Elek főgondnok ur és neje

10 frt. Farkas György másodsor 5 frt. Szatmári Gyula 2 frt. Kozma Dimén 4 frt. Barabás Lajos 4 frt. Ürmösi Kálmán 50 kr. László Ferenc és neje 10 frt. Lőrinci Dezső 2 frt. Berde Ferenc 2 frt. Egyed József és neje 5 frt. Egyed Áron 2 frt. Egyed János 2 frt. Buzogány János 2 frt. Sándor Lajos 5 frt. Péterfi Áron 1 frt. Darkó Domokos 1 frt. Buzogány Áron 5 frt. Gyertyánffy István 3 frt. Összesen . . . 616 frt 76 kr.

A két első közlemény összege 696 frt 96 kr.

Főösszeg 1313 frt 72 kr,
azaz: egyezerháromszáztizenhárom frt hetvenkét kr.

Akiknél gyűjtőivek és ígéretek vannak hát-rálékban, legyenek szivesek juliushóban beküldeni a pénztárnokhoz.

Székely-Keresztur, 1877. juliushó 1-én.
Kozma Ferenc, Gombos Samu,
alelnök. pénztárnok.

Sz.-Udvarhely, jul. 11.

Tekintetes szerkesztő ur!

Lélekemelő ünnepélynek voltak azok tanui, kik jun. 29-én a főreáliskolai zárünnepélyen részt vettek. Öröm volt hallgatni, mily előhaladást tett a zenében a fiatalság; most is összehangzó szép játékokkal megszerezték a közönség elismerését s tetszését. A zárünnepély programja volt: 1. „Vorwärts! die Russen kommen“ francia-négyes, előadta az ifjusági zenekar. 2. A főreál igazgató beszéde, a fiatalsághoz intézve. 3. Jutalomkiosztás. Sándor György honvédszázados ur szives ajándékából Szabó Mór s Veszprémi József III. oszt. tanulók, egész évi írásbeli dolgozataik csinos voltáért, nyertek egy-egy arany jutalmat. Kiosztattak továbbá a Dávid Antal Mózes-féle ösztöndíjak; 18 jó magaviseletű s szorgalmu tanuló részesült ez ösztöndíjban. Könyvjutalmat kaptak, a természet-tudományi társulat szives ajándékából, négyen; a Légrady-testvérek szives küldeményében szintén négy szorgalmas tanuló részesült. 4. Népdalegyveleg, előadta az ifjusági zenekar. 5. Szavaltat. Goethe „Die wandernde Glocke“-ját szavaltta, bátran s szabatosan, a kis Flórián Theofil; ugyanezt magyar nyelven nagyon ügyesen adta elő a kis Diémár Ernő. 6. „Die Eule“ polkát játszta az ifjusági zenekar. 7. Molière „A fősvény“ című kitérő vigjátékából adott elő két jelenetet 3 felsőbb osztályu tanuló, u. m. Tontsch, Herceg s Dékányi, előbb magyar s aztán francia nyelven. Ez volt kétségkívül a program egyik legérdekesebb pontja s mondhatjuk, a közönség várakozását fölülmulta az eredmény. Meglepő haladást tanusítottak a francia nyelvben, a szavakat nagyon tisztán s értelmesen ejték ki. Megérdemelt tapsokban bővön részesültek, különösen Tontsch, ki a főszerepet jól adta elő. Végül az „Angót“-indulót játszta a zenekar, s a közönség meglegedetten osztolt szét, kívánva, hogy e fiatal intézet tanári kara jövőben is minden tekintetben ily szép eredményt tudjon fölmutatni.

Ibolya.

IRODALOM.

Megjelentek:

A székelyudvarhelyi királyi állami főreáliskola hatodik évi Értesítője az 1876/7. tanév végén. Sz.-Udvarhely, 1877. Becsek D. könyvnyomdája. 8-r. 83 l.

Tartalma:

1. A francia nyelv reáliskoláinkban. Ujvári Bélától.
2. Értesítő közlemények az igazgatóság által.
 - a) A tanításnak ez évi tárgyai iskoláinkban.
 - b) Iskolánk tanárkara.
 - c) Tanulóink névsora.
 - d) Statisztikai táblázatok.
 - e) Iskolánk gyűjteményeinek ez évi gyarapodása.
 - f) Egyéb adatok iskoláink ez évi történetéhez.
 - g) Értesítések a jövő iskolai évre.

E tartalomból kiemelendők ezek:

Az intézet ez iskolai évvel immár nyolc osztályu középtanoda lett. Van előkészítő osztály is.

Tanári kara 13 tagból áll. Beírott tanulók létszáma év elején 175, év végén 153. E létszám-ban r. katolikus 44, református 78, ág. hitvallásu 9, unitárius 17, görög keleti 4, izraelita 1.

Érettségi vizsgálatot állott 8. Ezek közül szándékozik: philosophiai szakra 1, építészetre 1, gépész-mérnöki szakra 2, vegyészetire 2, erdészeti pályára 1, rajzakkadémiába 1.

A jövő iskolai év szeptember 1-én kezdődik. A beiratás augusztus első napjaiban.

A székelyudvarhelyi róm. kath. főgymnasium Értesítője az 1876/7-iki tanévről. Közrebocsátja az igazgató. Sz.-Udvarhely, 1877. Becsek D. könyvnyomdája. 8-r. 40 l.

Tartalma:

1. A görög nyelv tanításának haszna a gymnasiumban. Irta Jánosy Péter.
2. Tanári kar.
3. A kezelt tananyag.
4. Szabad dolgozatok a magyar nyelvből s irodalomból.
5. Tanügyi adatok.
6. Tanszereink gyarapodása.
7. Önképző egyesület.
8. Tandíjalap.
9. Zenede.
10. Jutalmak.
11. Vizsgálatok.
12. Általános érdemsorozat.
13. Statisztikai táblázatok.
14. Figyelmeztés.

Kiemeljük a következőket:

A tanári kar áll 13 tagból. Beírt tanuló volt 120, év végén 107. Ezek hitfelekezet szerint így oszlanak föl: r. katolikus 99, görög katolikus 3, görög keleti 5. Érettségi vizsgálatot állott 5 tanuló. Ezek közül juridikai szakra szándékozik 1, medikai szakra 1, philosophiára 1, más pályára 2.

A jövő tanév szeptember 1-én veszi kezdetét. Lesz előkészítő osztály is az 1877/8-adik tanéven kezdve.

Z.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Országgyűlésünket ő felsége julius 7-én királyi leirattal napolta el szeptember 15-ödikéig.

— Az idej termés, úgy látszik, országszerte megfelel a várakozásnak.

— Hazánk békeje nincsen ugyan még megzavarva, de az orosz-török háboru káros hatását sokképpen érezzük.

— Monarchiánk muszkabarát köreiben is kezdnek kiábrándulni, látván a Bulgáriában történő dolgokat.

A Szisztovánál átkelt és naponkint átkelő muszkák már behatoltak Bulgária régi híres városába Tirnovába, habár az átkelés óta szakadatlanul folyó csatározások még nem vezettek döntő fegyvertényre Európában.

Annál nagyobb az öröm, hogy Ázsiában az Ararát hegyvidékén a muszkák határozottan meg vannak verve.

Mukhtar pasa már be is vonult Karszba.

Montenegrót, kellő fedezet hátrahagyása után, elhagyták a török hadak s a Dunapart felé sietnek.

A Turtukainál megpróbált átkelést a törökök meg tudták gátolni. Ez alkalommal Mehemed bey cserkesz, megölt egy muszka táborno-kot s egyenruháját magára öltötte.

Redif pasa, hadügyminiszter, Sumlában a napokban váratlanul meghalt.

Az oláhok is készülnek, hogy Kalafatnál a Dunán átmenjenek.

A dunai átkelés már eddig 50,000 muszka életébe került.

× Udvarhelymegye adókievítő bizottsága, mely folyó évi juliushó 16-án reggeli 8 órakor kezdi meg nyilvános tárgyalásait a megye házában nagytermében, az napon: Farkaslaka, Kecset-Kisfalud, Malomfalva, Pálfalva, Szentlélek, Bencéd, Csehédfalva, Kadács, Kobátfalva, Szent-Mihály, Demeterfalva és Tarcsafalva; julius 17-én: Atyha, Alsó-Sófalva, Felső-Sófalva és Parajd; jul. 18-án: Bordos, Csöb, Rava, Szent-Demeter, Székely-Szálás, Vécke, Bözöd, Bözöd-Ujfalu és Körispatak; 19-én: Etéd, Küsmöd, Siklód, Szolokma és Korond; 20-án: Énlaka, Firtos-Váralja, Martonos, Medesér, Tordátfalva, Agyagfalva, Béta, Bögz, Mátisfalva és Muzsna; 21-én: Bethlenfalva, Fenyéd, Kadicsfalva, Küküllő-Keményfalva, Méréfalva, Fancsal, Szent-Király, Szent-Tamás, Szombatfalva, Tibód és Ülke községek 1877. évre előkészített III. és IV. oszt. kereseti-, tőkekamat- és járadék-, bányá- és a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyesületek adókievítési lajstromait veszi tárgyalás alá és állapítja meg a lajstromokba fölvevő egyének adóteteleit. A bizottság elnöke: Szakács Károly, kir. adófelügyelő; tagjai, a m. k. pénzügyminiszter által kinevezve: Máthé Pál föld-birtokos és Vorsatz Antal udvarhelyvárosi pénztárnok, a megyei alispán által kinevezve: Derzsi Lőrinc birtokos és Ferenci Károly birtokos; előadó, a törvény értelmében: Kassai F. József, a kir. adófelügyelő helyettese, pénzügyi fogalmazó.

— Ujszékeli Révay Pál, kit Nagy-Bacon reformált egyházközsége közelebről példás egyetértéssel választotta lelkészének, julius 1-én bucsuzott ki a zilahi reformált egyházból. A különben nagy templom szorongásig megtelt. Más hitvallásuak is számosan voltak jelen. A távozó alkalmi beszéde egyike a legszebb ily beszédeknek, s hogy minő szónoki hatással volt előadva, elég ha fölemlítjük, mikép aligha volt az egész gyülekezetben, a férfiakat sem véve ki, szem, mely könyvekbe ne láb-badt volna, sőt a néma csendben többfelől az elfojtott könyvek tompa zokogásba törtek ki. Szép jelei voltak ezek a szeretetnek, a ragaszkodásnak, melylyel a zilahi közönség valláskülönbség nélkül viseltetett a lelkész és jó barát iránt. A keblí egyháztanács a beszédet kinyomatni s a hívek között szétszórni határozta.

— Miskolci Károly, ügyvédjelölt, mult hónap 28-án tette le Marosvásárhelyen az ügyvédi vizsgálatot. Irodáját szeptemberben szándékszik megnyitani. Üdvözljük az előretörőkvő tehetséget!

— Nyilatkozat. Többfelől érkező aggodalmas kérdezősködésekre vonatkozólag kénytelen vagyok nyilatítani, hogy a célba vett tanítói póttanfolyam ez idő szerint nem megtartható, mert, ámbár a sz.-udvarhelyi ev. ref. kollegium előjárása az iskolai lakszobákat, tantermet, taneszközöket készséggel följánlotta egyházkerületünk m. áll. ig. tanácsa kívánatához képest; de a tanító személyzet összeállítása nem sikerült. Sz.-Udvarhely, 1877. jul. 14. Szakács Mózes.

— A helybeli dalegyet holnap, vasárnap, a „Szejke-fürdőn“ táncal összekötött dalestélyt tart.

× Id. Kassai F. Domokos helybeli birtokos, lövétei lakos polgártársunkat és családját folyó hó 12-én d. u. 3 órakor súlyos veszteség érte. Ő kedves, pótolhatlan nejét és az élet terheiben híven osztozó segítő társát, s a hátramaradott 7 kiskoru leánygyermek a szerető édes anyát, hirtelen jött szélhűdés következtében veszítették el. Temetése Lövétéről a helybeli ref. temetőkerben, a ref. vallás szertartásai szerint, igen nagy részvéttel ma d. u. 3 órakor történt meg. Béke porain!

— Második közlemény a balászfalvi reformált egyházközség javára szerkesztőségünkhöz bejött adományokról. Felméri Lajos, egyetemi tanár 1 frt. Jámbor 50 kr. Valaki 50 kr. Összesen 2 frt. Az első közleményben megjelölt adományokkal együtt 5 frt.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: Szakács Mózes.